

SEGONA ÈPOCA. ANY II.—NÚM. 10.

BARCELONA, 31 OCTUBRE DE 1890.

L'AVENÇ

LITERARI * ARTISTICH * CIENTIFICH

REVISTA MENSUAL IL-LUSTRADA



C. Bosch i la Tornera



UNA VISITA

AL SR. CARLES BOSCH DE LA TRINXERÍA

ARA pera mi un viu desitj á satisfacer, per varias voltas y á malgrat interromput, lo de rendir visita al autor dels *Recorts d'un excursionista*, D. Carles Bosch de la Trinxería.

Com á ver admirador del Pyrineu catalá, que en gran part he seguit, prenguí afició als primers escrits del que mellor ha parlat de aquellas montanyas, ab sos abims y sas cascatas, sas regaladas fonts, sas extesas pradas, sos boschs, sas neus y sas boyras.

A mesura que sos escrits sovintejaren, y que s'aná accentuant en son estil gráfich y catalá de bona lley, me creixían las ganas d'arribarme á La Junquera, pera donarme lo gust d'encaixarhi.

Quan viuhem á Barcelona nos es fácil tractar als autors simpátichs, veurels sovint, topantlos en círcols y reunions, entrar en amistat ab los que més congenian.

Peró á un autor que viu lluny, á la frontera, en plé Pyrineu, ja no es tan planer trabarhi coneixensa.

Quína vida la del escriptor que pot estar constantment davant son medi d'estudi, respirar eix alé saturat de salut en una població curta enclavada en una pintoresca vessant pyrinayca, rodejat de llibres, en continu contacte ab las gents que han de servir de models, á cassa del parlar característich y sobri, de paraulas justas y cadenciosas com lo ressó dels mils sorolls d'aquellas montanyas. Vida envejada per molts y per pochs disfrutada dels que conrean nostra literatura.

Estich en la creensa de que abans de'n Bosch lo Pyrineu catalá no havia encara tingut son *representant* en literatura ni en cap altra manifestació artística.

Es un fet curiós que en pintura, ab tot y ser lo de Catalunya un terreno alterós, plé de montanyas, los artistas se n'han anat més á fer paysatges de sol, las costas, y fins una de las corrents més ben sostingudas de la

pintura catalana, ha sigut tractar assumptos del Marroch. Pot ferse una excepció sempre honrosa per en Vayreda, á mon entendre lo primer paysatgista que ha produhit nostra terra, y que per ser dels poch que viuhen hont senten, ha arrossegat una selecta colla de jovent á pintar la comarca de Olot. Pero Olot no es encara'l plé Pyrineu; lo Pyrineu es més enllá: comensa en lo Puigsecalm per una banda, en lo Bassegoda per altra. Al indicar aixó, lluny estich de voler significar que's pintin las montanyas en lo que tenen de romántich, de poch vist; ¡aixó may! La Naturalesa no's pot fer falsejantla, y'l romanticisme no hi existeix; los homes se'l forjan segons l'estat de llur imaginació. Vull dir la naturalesa pyrinayca de debó, en totas sas manifestacions y aspectes, desde'l de la immensa calma al de sos estanys á dos mil metres d'alsaria sobre'l nivell del mar, ab sos moradors, pastors y ramadas, carboners y pescayres. De la manera que ho han fet en llur terra los pintors noruechs.

En literatura sols hi há *Lo Canigó* de Mossen Cinto Verdaguier, l'admirable poema que entre totas sas bellas qualitats no hi sobressurt per cert la del sentiment de la naturalesa pyrinayca.

En cambi, en Bosch, desde sos primers ensaigs excursionistas, va descriure'l Pyrineu tal com es. En Bosch es per aquella regió lo que en Vilanova pels carrers de Barcelona: un descriptor excelent.

Ab aquestos pensaments sortia de Figueras una matinada de principis d'aquest mes—usant l'estil excursionista, ja que d'excursió y d'excursionista's tracta—en la tartana d'un ordinari de La Junquera y en direcció á aquest darrer poble. No vull deixarme temptar per los companys de ruta, ni per las paradas que's fan, ni per las suredas que s'atravessan. La *excursió* té per únich objecte la coneixensa d'un home, y no dech entretenirme en aquesta *acta* en altres detalls.

Arribar á La Junquera, preguntar per la casa de D. Carles Bosch, y anarhi, va ser qüestió de poca estona.

Feya temps que entreteníam relacions escrites; aixís es que al veurel y al anomenarme nos *reconeguerem*. ¡Ab quína afectuosa franquesa passarem de la cortesia á la conversa literaria! ¡Ab quína llestesa del saló al quarto d'estudi!

Es alt, ben plantat, de cara més afable de lo que fan esperar sas llargas y abundosas patillas. Sos ulls delatan son bondadós carácter, com son crani ben disposat sas múltiples disposicions.

En moltes cosas, exacte de com me l'havía imaginat. Aquell estudi plé de llibres, aquella taula d'ateneu sobreixint de revistas y periódichs que'l tenen al corrent de tot lo nou.

Los llibres son alabats de ser bons companys; donchs una biblioteca sol retratar las aficions de qui la posseheix. Si aquest es escriptor, ja interessa saber entre quins companys se troba, avuy que'ns agrada tant lo

íntim y que'ls lectors aném darrera de detalls que'ns ajudin á imaginar-nos los autors á casa llur.

Deixant apart que pot haverhi bon autor sense llibres ni companys, la llibreria del Sr. Bosch es més que regular. Obras d'història general descendint fins á la monografia en lo referent á las regions pyrinaycas, poca cosa hi manca de lo que han fet los arqueòlechs rossellonesos; en filologia, gayre be tota la llista bibliogràfica de la llengua catalana, y que'l bon senyor consulta sovint. Ciència, una porció d'obras especials, sobre tot d'agricultura, no sols per lo que á ell li convé com á propietari rural, sino moltes altres que suposan la afició ab que entrá en aquell barnís de coneixements enciclopédichs que requereix tot bon alpinista. Molta literatura, dominanthi la novela francesa contemporánea.

Varias telas escampadas per la casa acusan lo talent pictòrich del nostre autor. Té alguns quadrets d'assumptos pyrinaychs deliciosos. Recordo sobretot un paysatge dels estanys de Queransá, que per sa execució fa pensar ab las vistas de Suissa, però en quin la impressió del natural no pot ésser més justa.

Bosch es lo veritable tipo del propietari catalá, que vigila bé sas fincas, que posseheix ilustració pera disfrutar á totas horas de la vida del camp y prou aficions artístiques pera desconèixer l'aburriment y aprofitar totas las estonas sobreras en l'estudi dels monuments y de la Naturalesa.

Desde fa uns quants anys la doná per escriure, y li ha eixit tan bé, que ha arribat á ésser un dels primers escriptors de nostre renaixement, lo primer en quan á pintar la terra, perque á pintar la gent l'aventatja'l seu bon amich Pin y Soler.

Es un gust de veurel caminar: sembla que estiga en son element; disposant de bona cama y mellor dalit, com als trenta anys, la empen costa amunt, passa torrents, devalla decidit. Un se plau sentintli parlar de caseras d'isarts, y sa veu es sonora y cadenciosa, son llenguatge hermós, ab un deix de francés que li escau á meravella.

Encara'l veig aixecant lo bras y senyalant:

—Aquell coll que's veu darrera'l castell de Bellagarda, es lo celebre coll de Panissars.—Aquí, á má dreta, entre aquéllas rocas clapejadas de suros, s'hi veuen las ruinas del castell de Rocaberti.

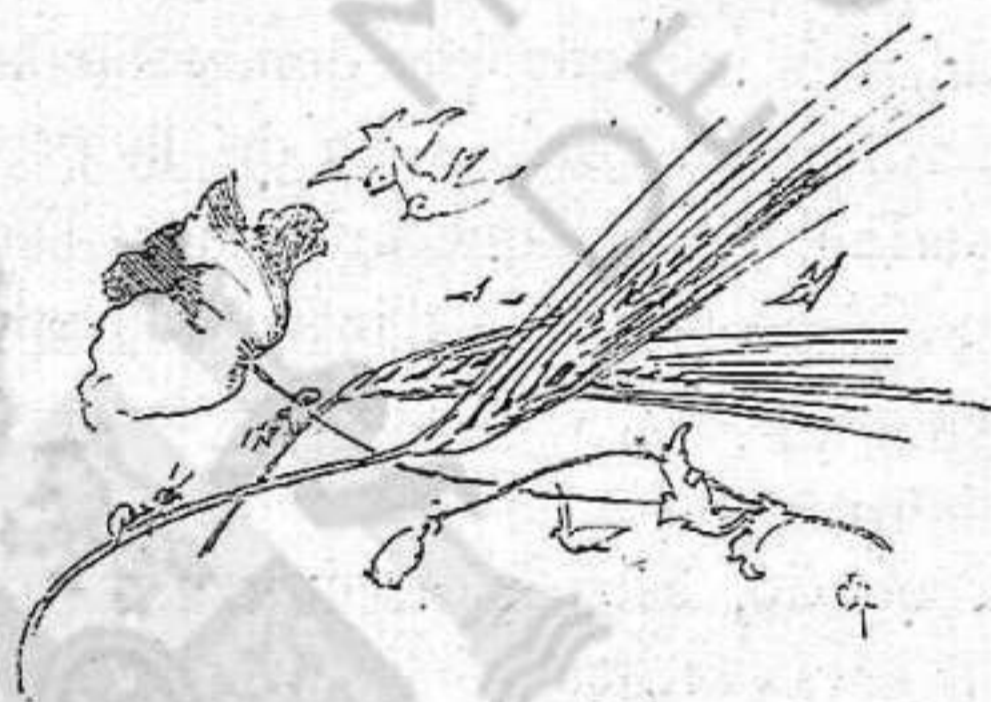
¡Y quin bon catalá n'hi há del Sr. Bosch! Prou ho veyá ab lo goig que'm mostrava la ampla llar, lo típich ascon.

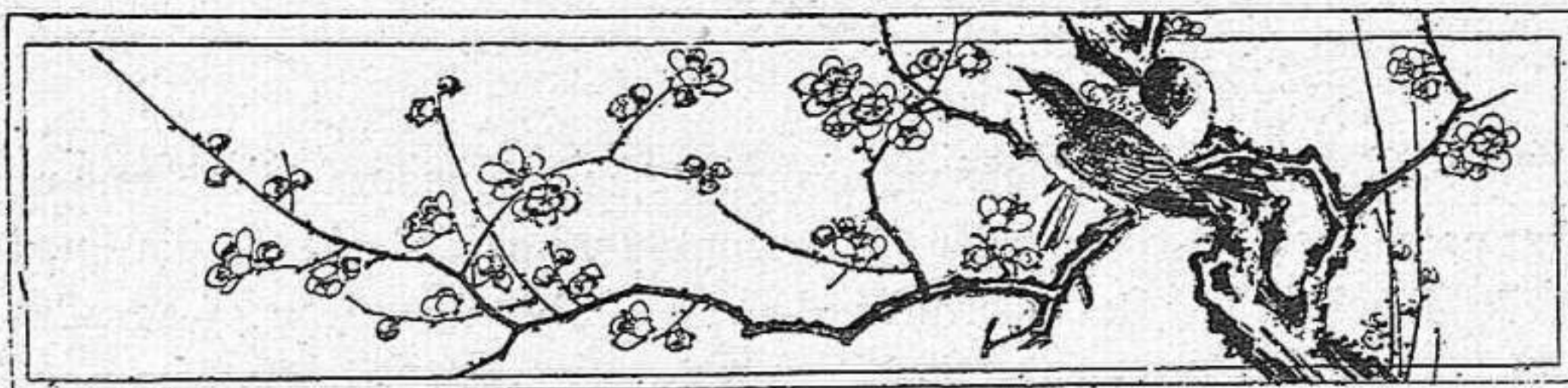
De part de mare pertany á una familia ilustre en nostra història, descendeix del famós miquelet de Prats de Molló, en Joseph Trinxería, que secundat pels montanyesos del Vallespir y del Conflent, tantas batudas tingué ab los coracers de Lluís XIV, en aquella agitada época que succehí á la vergonyosa cessió del Rosselló á la Fransa.

Aixís es que la sava es de bona soca; l'entussiasme que ara sent son cor sempre jove, prou se traslluheix en sos escrits.

Sabentme forsa greu vaig veure venir la hora de marxa á l'endemá matí. Fou precís pendre comiat d'aquella amable y hospitalaria familia que forma la deliciosa llar del escriptor de qui acabo de parlar; y agradablement atret vaig donar la darrera abraçada al amich Bosch, no sens abans endurmen copia de sa franca y lleal fesomia, pera oferirla als lectors de L'AVENS, acompanyantla d'aquest mal girbat article.

J. MASSÓ TORRENTS.





ESTUDIS DE LLENGUA CATALANA

Sr. Director de L' AVENS.

Mon senyor y car amich: La lectura dels oportuníssims articles del senyor Canibell, relatius a la rutina del catalá escrit, insertats en els números 7 y 8 de quèixa Revista m'ha suggerit l'idea d'escriure l'article qu'adjunt li envio, servintme d'unas notas que temps há tenia presas. Si vostè considera útil la seva publicació en L'AVENS, pot disposarne deseguida. Dech dirli que quest estudi qu'adhuc incomplet penso que conté alguns punts de vista capitals per demostrar la conveniencia d'introduhir una petita reforma en l'ortografia de la preposició *ab*, serà començament de una serie d'articles que mijançant l'adquiescencia de vostè escriuré per l'AVENS, amb l'objecte d'intentar justificar altras reformes ortogràficas que penso proposar, y algunas de las quals aplico desd'are en el text del article acompanyat.

Aprofito aquesta ocasió, senyor director, per dirme una vegada mes, en tot y per tot, a las sevas ordres.

JOAQUIM CASAS Y CARBÓ.

Barcelona, 20 d'octubre de 1890.

AB, AMB (AMBE, AM, EMBE, EMB, EM, EN)

Preposició catalana = cum, llat.; con, cast.; avec, franç.

¿QUINA FORMA DEU ADOPTAR LO MODERN CATALÁ LITERARI?

AB, forma que té a favor seu la poderosíssima rahó de que fins are no se n'ha usat d'altra en la llengua escrita acadèmica; disfruta, doncs, l'immensíssim aventatge de comptar amb el prestigi que dona sempre una no interrompuda tradició escrita. En cambi, té l'inconvenient no petit (al meu entendre) de què un hom no sab com s'há de pronunciar.

AMB, forma perteneixent a la llengua parlada avuy en dia a tot Cata-

lunya (1), Rosselló (2), Cerdanya (3), Balears (4) y ciutat d'Alguer (5). Hi há

(1) Dich tot Catalunya, y no obstant no dech afirmarho en absolut, perquè potser qu'existeixi alguna regió el llenguatge de la qual no hagi tingut jo ocasió d'observar, ahont s'usi en compte de la forma *amb* la forma *ab*; així com hi há pobles catalans prop la linia del regne de Valencia, com *Canar*, p. e., hont s'emplea la forma valenciana *ên*. Però de tots modos podem sostenir, sense por d'equivocarnos, y encare tirant curt, que per lo menos 1.500.000 habitants entre 1.800.000 amb què compta Catalunya, no usan parlant altra forma que *amb* o *am*, segons los casos, y no may la forma *ab*.

L'insigne Milá y Fontanals feya ja constar aquêt fet, per lo que toca a Barcelona, en son hermosíssim opúscol *Estudios de lengua catalana.—Dialecto oriental.—Variedad de Barcelona*.

(2) Ademes de las meas observacions fetas sobre'l terreno, puch citar lo testimoni de M. P. Puiggari *Grammaire catalane à l'usage des Français*, qui en una nota al peu de la pág. 58 diu, després d'haver citat en el text la preposició *ab*: «*Amb* ou *emb* en maillorquin, en roussillonais, en languedocien, etc. Ces formes sont romanes, tout comme *ab*.»

Pot vèures ademes empleada constantment la forma *amb* en las següents publicacions en catalá rossellonès modern popular:

—*En Perot, En Jépot y Jo, o los dos forasters a la comedia*. Grand escena còmica en Catalá rossellonès. Novà edició corregida. Perpinyá, 1882.

—*Lous dous fourestés a la comédi*. (La meteixa obra anterior amb ortografia francesa.)

—*Collecció de proverbs, máximes y adagis catalans*, escullits per En Bergues. Perpignan: A. Julia, Place Laborie, 1882.

—*Catalanes y catalanadas* (parlar rossellonès), per Mossen Francés Rous. Espira-de-l'Agly, 1873.

De manera que podem comptar 200.000 catalans mes compresos dintre'l patrimoni (desde'l punt de vista lingüístich, s'enten) de la forma *amb*.

(3) Los habitants de Cerdanya, com també los del Conflent, Vallespí y Capcir, venen ja compresos en l'enumeració, de Catalunya y del Rosselló.

(4) *Gramática de la Lengua mallorquina*, por J. Armengol. Palma, 1872.

No cita per res la forma *ab*; en cambi, a la pág. 66 s'ocupa de la preposició *emba* y posa com exemples: Primer, *emb' sos dobbés fàn cuéras*; segon, *un fil emb' s'àltre*; tercer, *diguêm emba qui vàs*; etc.....

—*Dos y dos fan quatre*, per Un tal l'amo'n Tòfol de La Llana. Soller: Imp. de J. Marques Artona, 1857. (En quêt volum no s'usa altra forma que *amb*.)

(5) Eduart Toda, *L'Alguer*. Barcelona, 1888.—El Sr. Toda fa notar, entre otras *diferencias* entre'l catalá parlat a Alguer (Sardenya) y el *nostro*, qu'en compte de dir *ab* diuhen *amba*, y ho atribueix a influencia estrangera. No diu quina és aquesta influencia. ¿En no sent que siga la meteixa qu'ha fet qu'avuy en dia mes de dos milions de catalans no usin altra forma que l'*amb*?

—P. E. Guarnerio, en el seu excelent estudi *Il dialetto catalano d'Alghero*, publicat en el *Archivio glottologico italiano*, fa constar també l'existencia del *amba* en el llenguatge parlat y l'ausencia complerta de l'*ab*. Per cert que aquesta circumstancia y algunas otras per las quals sab ell coincidexen alguerenc y barceloní li fan creure que'ls colons catalans que s'instalaren a Alguer procedían de Barcelona.

qu'advertir qu'és una forma constantment átona, sempre proclítica, s'uneix doncs, al ser pronunciada, amb la paraula que li segueix, sentintse sempre distintament la *m* y la *b* quan dita paraula comença amb vocal. Ex.: *amb això*, que sona *ambaixò*, y sentintse sols la *m* quan la paraula regida principia amb consonant. Ex.: *amb tothom*, que sona *amtotom*. A mes, en certas comarcas, quan li segueix consonant inicial, pren una *e* o *a* átona, y queda així *ambe* o *amba*.

Hî dit mes amunt que la forma *ab* era tant antiga com la llengua catalana escrita, y Joh afirmació que sorprendrà a mes de quatre!, la forma *amb* és també una forma antigüíssima, al menos contemporania de la forma *ab*; y si bé és veritat que no's presenta aislada, o per millor dir jo no hî sapigut trobarne fins are cap exemple en escrits antics eixits de ploma catalana (1); lo cert és que molt sovint apareix servint d'element de composició en las paraulas *ambdos*, *ambdues*, *amdos*, *amdues*, *endues*, *dendues*, *damdos*, *damdues*, *emframdos*, l'element comú de las quals és manifestament *amb* intacte o mes o menos desfigurat. L'existencia de questas formas ve consignada en els textos qu'a continuació copio:

Los mases *amdos* de Rial fan *emframdos* un fey de pala an G. de Ribes.....

Extret del Capbreu de la Vall de Ribas. (envers 1283) (2).

..... é deulos fer liger en presencia d'*amdos*.

Extret del Libellus de Batailla facienda. Document atribuit al sigle XIII (3).

(1) Copio a continuació algunas frases hont hi ve usada la forma *am* alternada amb altrás hont s'emplea la forma *ab*, unas y altrás extretas de la *Cronique dels comtes de Foix et senhors de Bearn*, 1445, crònica que si be no está escrita en catalá, ho está en una varietat románica que té grandíssima analogía amb la llengua catalana.

.....com lo dit mossen Honorat *am* diligencia, abía cercat et trobat las croniques antigues.

.....mossen Rogier lo Gros, qui fot mot savi et excellent senhor et ric, et grandement paisible, que no volia guerra *am* nullas gens.

.....Rogier lo gran..... ben comprentat per tots sos membres, *am* belh et amoros regart mesclat *ab* regors.

.....sagelada del gran sagel vert *am* cordos de seda.

.....del dit rey d'Aragó *ab* lo rey de Fransa.

.....et cum lo dit comte Febus *am* tota sa noble companhia.

.....lo comte Febus, *am* tota sa noblesa et notable armada que menava *ab* si.....

(2) B. S. Alart, *Documents sur la langue catalane des anciens comtés de Roussillon et de Cerdagne*, pág. 42.

(3) Publicat en l'obra d'En Salat, *Pruebas de las monedas de Cataluña*, vol. II, pág. 20.

Pág. 33..... e les batales foren arengades per *amdues* les parts.

— tirarense atras *endues* les osts.

— la batalla torna de cap e *dendues* les parts.

— cant se cuydaven *abdues* les parts.

Manuscrit de mitj sigle XV (Siti y presa de Jerusalem per l'emperador Vespasià.) (1).

§ 2. E sobre aqueles paraules que foren tractades e acordades *damdues* les parts.....

..... que jurassen que fiyl o fiyla qui fos *damdos*...

§ 5. E aquela nuyt que *abdos* foren a Miravals.....

Crònica del rey en Jaume. Manuscrit de l' any 1343 (2).

..... é anam nos en al Castell, ahon era la Regina mare del Senyor Infant en Ferrando é Madona la Regina, muller del Senyor Rey de Mallorques, é *amdues* com vaeren..... (3)

Crònica de Muntaner.

Cap. IX. Purgatori 102 ambdos.

» VIII. idem 37 ambdos.

Cap. V. Infern 115 ambdos.

» VIII. idem 40 amdos.

La Comedia del Dant Allighier, trasladada de rims vulgars toscans en rims vulgars cathalans per N' Andreu Febrer (sigle xv.) (4).

Y no és que no 's dessin compte de que las paraulas *ambdos*, *amdues*, *ambdos*, *endues*, eran compostas de la partícula constituïda per la primera síl·laba y el numeral *dos*, *dues*. En prova de xò, que venen alternadas en el meteix text las formas citadas y las *abdos*, *abdues*, lo qual vol dir que tenian perfecta consciencia del caràcter compost de ditas paraulas y dels elements qu'entravan en la composició llur. Si no haguessin existit en el llenguatge parlat las formas *amdues*, *ambdos*, etc., no haurian tingut may la distracció d'escriurelas fonèticament, no recordantse de què la fórmula gràfica d'us corrent era *abdues*, *abdos*. Y quedant provada, al meu entendre, la existencia de las expressadas formas *ambdos*, *amdues*, en el llenguatge parlat, contemporaniament an els temps mes reculats de la literatura nostra, no pot restar, doncas, lo mes petit dupte de què també

(1) Documentos literarios en antigua lengua catalana (siglos XIV y XV), publicados por D. Prospero Bofarull, Barcelona, 1857.

(2) Publicat imprès baix la direcció de D. Marian Aguiló y Fuster. Barcelona: Verdager, 1873.

(3) Copiat de la pág. 96 de la *Grammaire Catalane*, de Puiggari.

(4) Publicada amb notas degudas a D. Cayetá Vidal y Valenciano. Barcelona: Verdager, 1878.

viva y ben viva era en quell temps la forma *amb*, que n'és un dels elements de composició. Y faig recalcar molt tot això perquè algú podria, no cabenthi el negar l'actual preponderancia aclaparadora de la forma *amb* en la llengua parlada, dir qu'és aquesta una corrupció moderna de la forma *ab*.

Are bé, ¿com s'explica, d'òs, la presencia constant de la forma *ab* en la llengua escrita? Podem aventurar la següent hipòtesis. La forma escrita *ab* és desde qu'apareix representació gràfica de las formas orals *amb* y *am*, havent sigut presa del llatí barbre; de manera que quan els antichs catalans escrivian *ab* pronunciavan *am*, si la paraula regida començava amb consonant, y pronunciavan *amb* quan dita paraula començava amb vocal, exactament com en la moderna llengua parlada, haventse perdut en el transcurs del temps la conciencia de dita convenció, pus manifestament la oblidavan quan se'ls escapava escriure las paraulas compostas *ambdos*, *ambdues*, *amdos*, *amdues*, etc., tal com aquí van escritas, éssent així que devian escriure sempre *abdòs*, *abdues*, per esse conseqüents amb l'expresada convenció. Si no admetem aquesta hipòtesis, tenim que paralelament han coexistit durant, diguem mes de vuyt sigles, las dugas formas *ab* escrita y *amb* oral, sense relació cap ni mica entre ambduas. Y això fora inversemblant de tota inversemblança, perquè suposaria que hi ha hagut sempre un abisme en aquêt punt entre'l llenguatge parlat y el llenguatge escrit.

Altrement, ¿ve l'etimologia a confirmar la tèsis nostra? En Diez, en l'article *Appo it. preposició* de la seva monumental obra *Etymologisches Wörterbuch der Romanischen Sprachen*, dona an aquella paraula com etimologia l'*apud* llatí, y dona'l meteix orige an el *ab* provençal, catalá y vell francès, y al *ob*, *od* en el *Leodegar*, y també fa venir del *apud*, l'*amb* y *am* vell provençal, *emb* provençal modern (1), *am* vell italiá. Are bé;

(1) Perquè's vegi l'importancia qu'en provençal tenen aquestas formas, copio a continuació lo qu'en diu el *Dictionnaire Provençal-français*, par Frédéric Mistral:

AB, OB (querc. (inois)), (cat ab), prép. latine-et romane qui signifie *par*, *avec*, v. am, amb, amé, ambé, emé, embé.

ab intestat, sans tester; ab hic et ab hoc, tabic e taboc; ab hoc et ab hac, à tort et à travers, désordonnément; parlo ab hic et ab hoc, il parle sans savoir ce qu'il dit; ab tant, pourtant, en bas Limousin; tripo ab moustardo, tripe avec moutarde: ab, dab, dap, avec, est usité en Roussillon, Gascogne et Béarn. Ab sauras, pour ba, sauras, tu le sauras, dans l'Ariège.

AM; Amb; An, Em, Emb, En, Om (querc.) On (rouergat), (rom., am, an, en, au ab; cat., lat., ab); prép. Avec., v. amb, amé, emé.

Les Languedociens emploient am, an, dam (g.), em ou en, devant une consonne: am vautres, avec vous, am mi, avec moi, em de pa, avec du pain, dam lous, avec les; amb ou emb devant une voyelle; amb aquel tèms, avec ce temps, amb elo,

lo primer gróp de formas s'explica satisfactoriament com a familia descendent de l'*apud*, pus excepció feta de las formas *ab*, *ob*, en las quals la labial muda mitja és representativa de la forta corresponent, els altres individus conservan una de las consonants de la forma mare, l'*od* presenta la *d* final y l'*appo* ofereix la *p* medial, no cap d'ellas presentant senyal de la *m* característica de la forma complerta *amb*, perteneixent al segon gróp; *m*, que reforçada per la *b* que li serveix de cuiraca, té una resistència lingüística a tota prova; *m*, que quan ha perdut la salvaguarda que li presta la *b*, ha permès sa transformació en *n*, donant naixença a la forma *ên* valenciá modern y l'*ên* provençal modern (en una de las sevas varietats). ¿Dehont ha surtit aquesta *m*, que repeteixo és la consonant distintiva de la forma *amb* y demás formas pertanyents al meteix gróp? No's podria engaltar aquêt gróp de formas del que forman part, com hem dit partícules tant antigas com són *amb* provençal antich, *am* provençal antich y vell italiá, juntament amb las del llenguatge parlat modern, *ên* provençal y valenciá *amb* cat. y *emb* prov. cat., ¿no's podria engaltar, repetim, aquêt gróp de formas, salvant l'abisme de temps que'l separa, amb l'arrel llatina *amb*, amb la paraula cèltica *amb*, qu'equival a l'antich alamaný *amt*, (1) y que significa empleu, servey? (*ἀμφοί* en grech, *ἀμπί* dòric.) La significologia ve a la nostra ajuda per trovar la relació de parentiu que nosaltres cerquem.

avec elle; et ambe, dambé on embé devant la diphthongue ié: ambe ién, avec moi-
Les Provençaux disent amé ou emé.

Am de, avec du; an de, afin de, pourque, en Gascogne; v. an, d.

Am pour avèn (nous avons), en Guienne.

AMB, emb, ambé, embé, anmé (rouerg.), Aubé, Dambé (l. d.), Ab, Dab, Dap (g.)
Au (for.), Dame (Menton), Abec (bord), Aveque (périg. d).

Embei, Bei, Mei (auv.), Avei, Aver, Avou, Abou (a. d.), (rom., *amb*, ambe; cat. lat., ab); prép., Avec, en Languedoc eu Dauphiné, v. am, amé, emé.

Amb acò, avec cela, à cela, et puis; amb aquels, avec celle-là; ambé ièu, avec moi; amb elo, aub'elo, avec elle.

Ambel (l.), pour ambé lou, avec le; ambés (g.) pour ambé les, avec les.

Lo camp del dich Borbon ambé lo dich de Pescairo tornèron devant Marselho.
H. de Valbelle.

EM, En, Dem, Den (viv.), (rom., en, am, ab, lat., ab); prép., Avec, en Languedoc, Gascogne et Limousin; v. am, emb, emé.

Em tant de peno, avec tant de peine, em sa douço voues, avec sa doucio voix; em d'òli, avec de l'huile; em acò, avec cela; cependant; ensuite.

Em vous pèr mèstre

S. Lambert

La pas trins en la vertu

J. Roux

(1) És possible que també hi tinguin alguna relació de parentiu las fórmes *and* (ingl.) *ainda* (port.) y por *ende* (cast.) qual element significològic comú es l'idea d'unió.

En quant al llatí *ambi* o *ambe* (1) per abreviació *amb*, *am*, *an*, significa *alrodedor*, *entorn* (idea de unió). Y en questa llengua no's trova sino en els compostos, sent sempre devant de las vocals *amb*: *ambages*, *ambedo*, *ambigo*, *amburo*, exceptat *amicio* y *anhelo*, y devant de las consonants és *ambi*: *ambidens*, etc.; o be *am*: *amplector*, etc.; o be *an*: *anceps*, etc. Mes hi há. *Ambo*, *bæ*, *bo* significa ambdos, dos junts, dos al meteix temps (idea de unió entre dos).

En quant al celta, aquesta idea d'unio expressada per l'arrel *amb* se veu clarament manifesta en la paraula *ambactus*, *i*, introduhida en el llatí durant la dominació romana en la Galia, y que vol dir *esclau*, *servidor*, aplicantse an els gals que s'unían estretament a llur capitost, compromententse a estar al seu servey fins a la mort.

Are bé l'idea d'unio expressada en els exemples qu'antecedeixen ¿no és en el fondo la meteixa idea d'unio expressada en la preposició *amb*? Idea concreta, específica, en els exemples llatins, cèltics; idea abstracta, genèrica, en la preposició *amb* objecte del nostre estudi.

Tenim, doncs, en primer lloch, no ja mes o menos semblança, sino identitat absoluta en quant a la forma entre l'*amb* celta y llatí y l'*amb* nostre; y en segon lloch, coincidència de significació en la idea fonamental de unio entre unas y altres formas, coincidència que no per deixar de ser absoluta és menos indicativa d'una relació de parentiu entre ambduas formas, pus pot repetir-se una vegada mes lo fenome lingüístic que consisteix en el cambi d'extensió ocorregut en la significació d'una paraula, tot passant d'una llengua a un'altra: cambi d'extensió dintre sempre de l'idea fonamental que de vegadas és de mes a menos, és a dir, de lo abstracte a lo concret, y altres voltas és de menos a mes, això és, de lo concret a lo abstrèt; y seguint suposant que l'*amb*-cat. ve de l'*amb* celta o llatí és això últim lo qu'ha ocorregut amb las formas comparadas. És, doncs, perfectament lògica y arreglada a l'Etimologia la nostra opinió de que l'antepassat llegítim y natural de l'*amb* catalá va ser o be l'*amb* llatí o be l'*amb* cèltic.

Acceptant aquesta conclusió, tenim qu'ens trovem en presencia d'una arrel antigüíssima, d'una vitalitat portentosa, qu'ha resistit intacta, en quant a la forma, tota mena de revolucions polítiques y socials, ha presenciât immutable la creació y destrucció de grans imperis, el naixement y desaparició d'Estats diversos, qu'ha sobreviscut a la mort de grans llenguas, que ha persistit viva a través de centenars y centenars de generacions. ¡Quina respectabilitat no adquireix la modesta forma popular considerada desde aquêt punt de vista! Que's digui are si's gosa que no és digna de ser escrita.

Però anem a un punt de vista práctic. ¿Es convenient qu'el catalá li-

(1) Freund, *Dictionnaire de la Langue latine*, traduit par N. Theil.

terari modern accepti la forma *amb* y abandoni la forma *ab*? Perquè o l'una o l'altra. No hi há compatibilitat entre ambduas.

La forma *ab* ha prestat los seus serveys a la llengua escrita. Va satisfer la manera de ser de l'antiga ortografia. Pero are és completament inservible, mes qu'inservible perjudicial. Primerament, perquè demostrat que la majoria dels catalans per qui há de servir la llengua escrita són naturalment *ambistas*, els porta una perturbació la forma *ab* escrita que no saben com pronunciar. Perquè la veritat és qu'amb tant de gramáticas catalanas com fins are s'han escrit, no s'hi trova una regla de pronunciació per dita partícula. Y quedant dita pronunciació a discreció de cada hú, resulta qu'alguns (els mes pocs), creyent amb molt bona fè parlar un catalá pur, fan un esforç titánic per pronunciar de la següent manera *ap* quan segueix consonant y *ab* quan segueix vocal. Ex.: *aptú*, *abell*. N'hi há d'altres qu'encare pronuncian d'una manera mes barbra (fonèticament parlant), perquè diuhen *apbell* per dir *ambell*. N'hi há d'altres, finalment, y aquèts, en mitg de tot, sembla que són els que ho acerten mes, que prescindeixen de que estigui escrit *ab* y diuhen *am* devant de consonant y *amb* devant de vocal. Els actors, per exemple, s'han vist obligats a ferho així, per no martiritzar las orelas de l'auditori amb combinacions de consonants artificials y extranyas. ¿Com se resol dós aquêt conflicte? Enterrant la forma *ab*, qu'és una forma morta, y mes que morta momificada y acceptant decididament en la llengua escrita la forma *amb*, que reuneix totas las condicions que pugan demanar els mes exigents. Que fassi això lo catalá modern escrit, y tindrà en quêt punt l'immensísim aventatge de conformarse amb la manera de parlar de mes de dos milions de catalans.

JOAQUÍM CASAS Y CARBÓ.





JOCH DE NAYPS CATALÁ

DEL SIGLE XV

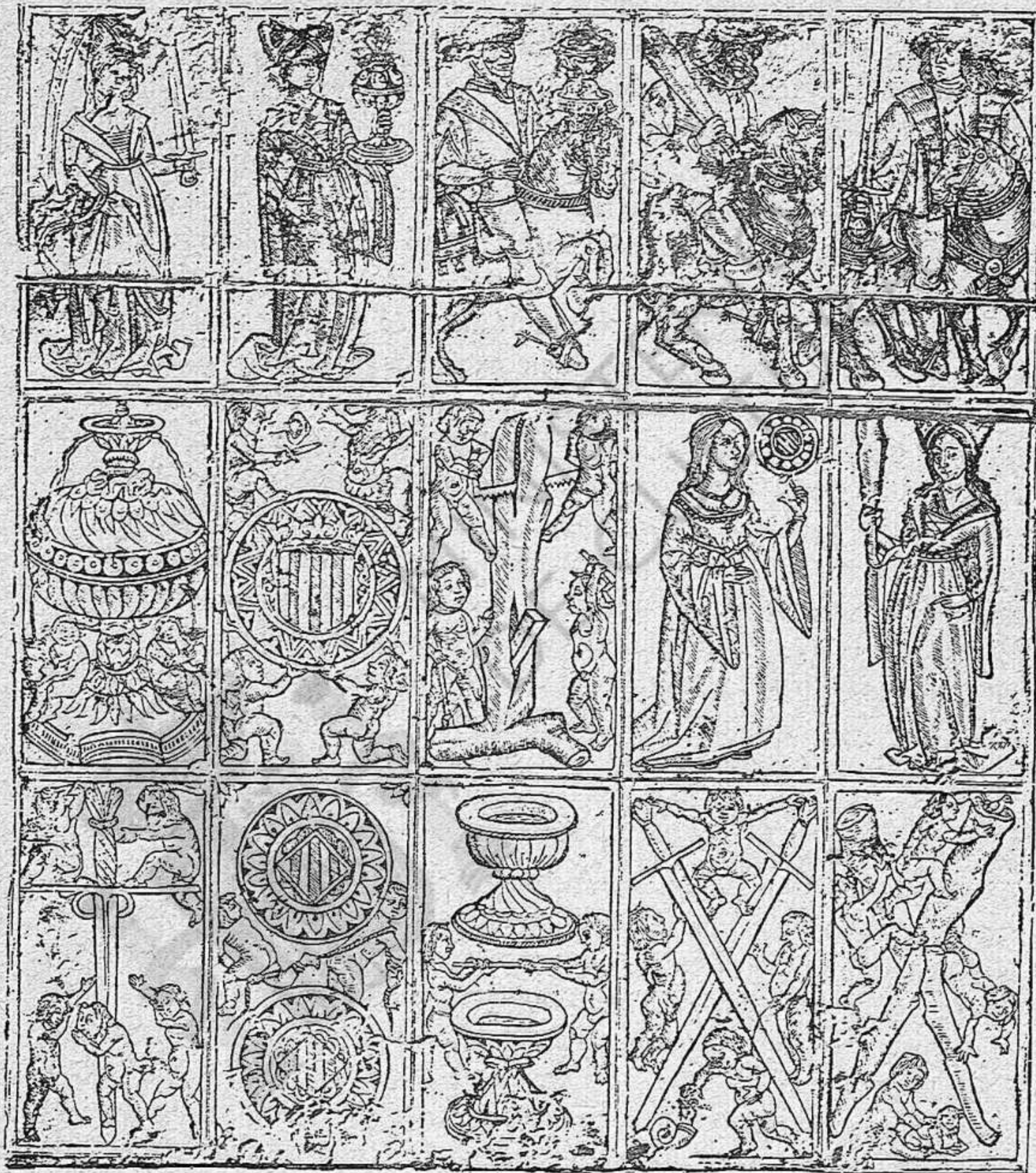
QUÍN goig d'archeólech sentiria nostre bon amich N'Enrich Claudi Girbal de Girona, al descobrir entre los cartells que formaban cuberta d'un llibret catalá, la singular fulla de nayps que en lo present quadern reproduhim! ¡Quina trovalla per la ilustració é historia de la xilografia catalana!—Perqué eix full es ben catalá: impresas té repetidament las armas d'Aragó; y per tant no cap duptar que pertanya al art industrial de nostra terra.

Esta circumstancia li dona tant mes valer, en quant la raresa y oblit de semblants documents ne fan cada día mes preciosa sa descuberta, coneixentsen d'ells apenas algunas mostrás, de fetxa mes avansada. Ab greu trevall nosaltres aprés molts anys d'investigació, alcansárem lo facsímil de sis nayps, un dels quí va firmat per Joan Caveda, evidentment catalá, altre solter, *cavall d'espases*, que publicarem en lo *Museo Universal* de Gaspar y Roig, utilizat com á portada d'un romanç de cavallería, y quelcunas altres menys importants (dos d'oros, as, tres y cinch de copas, as d'espasa) que servían de rétolos á lligalls de papers de certa oficina. Nostre altre amich en Joseph Brunet y Bellet, en son curiós y erudit estudi sobre lo Joch de Nayps (Barcelona, impremta de la *Renaixensa*, 1886), sens haber conegut la present fulla, copia diversos altres nayps, á saber: uns del Museo Británich (sota, dos reys, y un dos), de factura alemanya, procedents també de cubertas de llibres, com tots en sa majoría, los quals segons citas que lo autor fá, se suposa ésser los mes vells coneguts, no posteriors á 1440, y per nosaltres bastant anteriors; tres mes, de nostre amich En Marian Aguiló, trets així mateix de cubertas d'un llibre francés, de comensos del sigle XVI, y no de mitjans del XV com Brunet opina, á no ser que'ls francesos de mitj sigle XV vestissen á la suissa, y un caball de copas, també d'en Aguiló, que si bé mitj esborrat, sembla espanyol y posterior als susdits; sis diferents nayps del pintor en Joseph Mirabent (ás y sis de copas, quatre d'oros, reys d'espases y bastos y sota de copas), son copia bastardejada del que nosaltres tenim ab rétol de Joan Ca-

veda, nom que l'amich Brunet no acertá á desxifrar, perque verament está illegible en son grabat, de ahont colegim que eixos sis nayps, part d'un joch que anys enrera se trobá murat en certa casa del carrer de Ostallers, un d'ells ab la data de son amagament per Jaume Pascual, á 20 de janer de 1615, no son mes que reproducció dels referits de'n Caveda, corresponents á comensos del xvi. També cita sens donarnen mostra, altre joch, així mateix descobert en Madrit dins un mur de la casa dels Lujanes, acerca del qual fa sas conjecturas, bastant ociosas, puig copiat un dels nayps (lo cinch d'oros) en lo *Museo español de antigüedades*, se veu que l'oro central conté retratos de rey y reina, y al entorn esta llegenda: *Carolus quintus imperatoris (sic) romanorum, 1524*. Lo propi *Museo*, contenia uns petits nayps, firmats repetidament *Phelippe Ayet* que poden ser castellans de la época de la renaixensa, fets ab notable pulcritut, superior als catalans fins ara explicats.

Pero la fulla que'ns ocupa, vál molt mes que tot aixó: consta de quinze nayps expressius, capritxosos, ben executats, vera plana d'art, en que l'enginy brolla ab tota sa facundia y la mestria resalta en tots sos detalls. Mánali la fila primera que contindría los quatre reys y un cavaller; comensa per dos sotas y tres cavalls; segueixen tres asos y altres dos sotas, y per fí, lo restant as y quatre dosos. Sa circumstancia mes interessant es que las quatre sotas son damas, ab qual fet se desvaneix de sopte tot lo que molts han divagat, y l'amich Brunet entr'altres, sobre precedencia de la sota á la dama, sobre la invenció de esta per los francesos, y sa substitució al *valet* ó patje á fins del sigle xv. No hi há tal invenció, tal substitució, tal fetxa: á Barcelona teníam patje y dama molt abans; aquesta fulla ho demostra. ¿Qué vol dir *sota*, home ó dona? Lo sentit de la paraula es ben clar: *sota* cavall y rey; *sota* del cavall, *sota* del rey: lo que segueix als dos; lo qui está debaix. No podría expressarse d'altre manera: rey y cavall son tipos concrets, sens altre denominació possible: pero lo qui'ls segueix, unas voltas fou dama ó reina, altres palafrener, soldat, patje, mosso; quin nom darli vulgarment y sens confusió? Se preferí l'anónim, y aixís prevalgué lo de *sota*. Tenim donchs que ella sigué desde un principi ó mosso ó senyora, senyora no exclusivament francesa. ¿y quínas senyoras? las mes galanas del temps d'en Joan II y de N'Enrich IV, ab sos xapirons cornuts ó de cucurulla, sos vels flotants, sos cossets de pessa y bridapits, sas gorjas núas voltadas de jacerans, ó cossos de manegas penjats, sos cintos de parge premuts, sas faldas amplas y rossegantas, ribetadas de pells, son calsat de tapí; tota la indumentaria de 1460 á 1470. Confírmala la dels cavallers en sos xapellets desus capells, e sos barrets de pel llarch, sos giponets, gabardinas y hucas lleujeras, sas llargas osas ó botas de montar ab giras, fins las altas sellas y lo complicat arnesament de las monturas. Aquests datos grafichs no menteixen, la indumentaria es un llibre obert en que poden llegirse las fetxas históricas una per una. Sentim no posse-

hir lo joch enter, que sens dupte marcaria en algun nayp la sigla ó nom d'autor, com era costum, y llavors admiraríam la obra de un dels bons mestres de la época, com algun dels per nosaltres descoberts en un registre del gremi de Julians, del Arxiu municipal, y esmentats en altre escrit; Benet Soler, que exercia en 1443, Joan Brunet, agremiat desde 1442,



Arnáu Brú ó Naubrú y Alexandre Busesso (1453), en Rodrigo Padrolo (1456), Nanton y Pere Borges (1460-70), Ramon Faya (1463), mestre Bartomeu de Primoran (1468).

Sens la circumstancia dels abillaments, que es principalíssima, nostra fulla de nayps, com á grabat, constituheix una pessa de primer orde, lluny de la grossera rudesia del alemany y del francés de últims del sigle;

se afilía bastant ab altre catalá ben conegut, del any 1488 (*Misteris del Roser*, per frá Francesch Domenech), revelant una llibertat y espontaneïtat que be pot dirsen improvisació del geni; en sa técnica bastant correcta, sens mostrar res de certas indecisions rudimentarias, ni d'aquell despaig de factura ó mera convencionalitat que ben prompte daren als nayps un sagell mercantivol y purament industrial. Com á xilografia catalana, ocupa desd'ara lo primer lloch conegut, ja que preceheix al grabat de frá Domenech, acusant en nostre art y en nostres artistas, un avens remarcable sobre los d'altres paissos més renomats.

Altra observació: dels quinze nayps de la fulla, set constan de figuras, y ja hem observat sa válua històrica é indumentaria: los restants vuyt son asos y dosos molt recomanables en divers sentit, perque revessan la ingeniositat de son autor d'una manera com jamay, ni abans ni après, se vegé en nayps de joch. Sols las *tarotas*, altra sort de nayps filosófichs, que servían d'auguris en sas combinacions, presentaban símbols complicats de variada significació, alternant figuras y emblemas enginyosos á sa manera. Nostres asos y dosos son altres tantas escenas de capritxo, originals, humorísticas, animadas y graciosas, fetas ab lo càlcul necessari per traure partit d'un assumpto estéril, y compondre bonichs quadrets dels asos y dosos d'un joch.



Per conseguir tal fi, anticipantse al art esdevenidor, empleá l'artista infants ó nins nusos, que jugan, lluytan, fan travessuras y cabriolas, uns rebent l'aygua que raja del as de copas, en forma de gran hanap convertit en brollador, altres envoltant l'as d'oros baix forma de roser, que conté l'escut de las barras, surmontat de corona reyal; altres astellan y asserran l'as de bastos fet com una soca d'arbre mort; l'as d'espasa es un manerés ab pom de creu y didalera, entorn del qual tres minyonets jugan á fet, mentres dos altres se combaten á garrotadas damunt del creuher. No apar menys travessura en los dosos, los oros sobreposats un á altre, ab l'escut d'Aragó

com son as, y així mateix mateix las copas, de forma ayrosa, tenint interposats altres nins que, jugant ab cordas y bastons, ocupan l'espai divisorí y resolen ab bon cop d'efecte la solució de continuïtat; per altre istil, las dos espasas y los dos bastos creuhats en aspa, serveixen de joch á altres nins que fan ab ells mil entremeliaduras. No podém saber, però hem de presumir que los altres nayps numerals, del tres al nou y tal volta al deu, que llavors feyan ab las figuras un joch de 52 cartas, presentessim




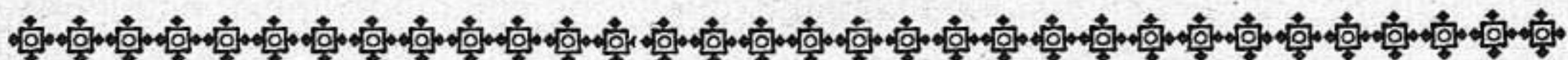
iguals capritxos, y suposat aixó, calcúlis ¡quina riquesa d'enginy y de treball presentarin en son conjunt! ¡quina inventiva suposarian en un pobre mestre nayper del sigle xvi! ¡quin presentiment artístich argüirían sobre lo fecundíssim desplech que l'arquitectura, la escultura y la pintura ensemps, donaren en l'esdevenidor á semblants accessoris y recursos ornamentaris! Bastant diuhen los nayps reproduhits: á major abundament doném dos d'ells, l'as y la sota d'oros en sa mida natural, que es casi la dels nayps moderns, perque millor puga judicarse de la qualitat y circumstancias del treball. ¡Veigis, donchs, si son importants aytals troballas, y si encarím sens motiu lo sumo interés de la fulla casualment descuberta per sagacitat y dilligencia del senyor Girball

A major complement, anyadirém algunas referencias sobre historia dels nayps. Hi ha autors que'ls hi suposan gran germanó ab los escachs: no ho veyém aixís, puig son dos jochs diferents. En l'obra d'en Joseph Brunet ve demostrada la antiquíssima existencia d'unas cartas relligiosas-simbólicas en las parts d'Orient, entre indios y xinos, però res tenen de comú ab nostres nayps de joch: no obstant pogueren dar d'ells la primera idea, la qual aprofitada á la llarga per los sarrahins, qui també tingueren nayps y fins los donaren nom (*naib, naibi*, visir en equivalencia de capdill ó rey), per ramesa dels mateixos, missatjant las Croadas, pogueren venir á Europa en la Edat Mitjana. Mr. Paul Lacroix ho creu aixís y cita un text de la crónica de Viterbo per Nicolau de Cavelluzzo que diu:

«Anno 1379, fu recato in Viterbo il gioco della carte, che venne de seracinia e chiamasi fra loro naib.» Prenentho per data certa de l'introducció de nayps y tarochs, com nos apár també verosímil, res te d'estrany que de contat semblant joch s'extengués per las corts dels reys y per los palaus dels nobles ja que'ls recaba gratíssim deport; y per sa part, no habenthi impremta, los imaginayres y miniaturistas s'aprofitaren d'aytal novetat, pintant ab gran delicadesa y mesclansa de colors y or, nayps luxosos de que'n restan memorias, com uns célebres executats per Marziano, secretari del duch de Milá en 1415, que costaren 1.500 escuts d'or (sobre 3.000 duros). Nosaltres recullirem d'un inventari de Miquel Çapila, mercader barceloní, any 1401 (citat á son torn per En Brunet), la nota de «un joch de nayps grans, pintats e daurats tots, ab cubertes negres». Grans eran també com s'acostumavan en aquell temps, uns bellíssims tarots ó tarochs venecians que se suposan grabats per Mantegna ó Finiguerra, que poden veure's destrament copiats en l'obra *le Moyen Age et la Renaissance* (París, 1849). Ab eixas, y las celebradas del Mestre anónim alemany de 1466, las atribuhidas al hábil heraldista Esteve Chevalier per deport del orat rey Carles VII de Fransa, sens altres exemplars dispersos, recullits en arxius y museus que sería prolix referir, nos avocám als nayps xilográfichs, que á nostre parer, tingueren comens en Alemanya junt ab l'impremta, y seguidament abdosos corregeren las demés nacions; sens ser de las últimas, sinó de las primeras, com habem vist, Catalunya dins d'Espanya, y la sempre devansera Barcelona dins de Catalunya.

Joseph Puiggari





TEATRE CATALÁ

De molt temps ensá pugnan en lo camp catalanista dos elements literaris, que no podían de cap manera arribar á una avinensa, sense tractarse de duas escolas distintas.

Que en lo teatre Catalá hi calía una reforma, fa temps que's diu. La primera tentativa de separació va anar malament. Avuy s'han tornat á fer duas companyías (aquesta volta mellors abduas), y es de esperar que moguts per la competencia, abdos teatres treballarán forsa.

Nosaltres no tením prevenció ni confiansa en l'un ni en l'altre. S'ha acusat molt al teatre Romea de exclusivismes de mala ley; mentres que l'element qu'ara se separa descontent, ha monopolisat los Jochs Florals, omplint de tants defectes nostra poesia lírica, com los de Romea en sas produccions y en sos actors, y han desprestigiad la política regionalista fins á allunyarne á molts.

Lo cert es que entre abdós elements, ¡bé'ns havían posat la literatura catalana ab sas rutinas y monopolis! Esperém que d'aquí endevant aixó no será, desde lo moment que cada grupo té escenari y companyía pera donar á conéixer sas obras.

Veurém ahont se'n farán de mellors.

ROMEA

LO CASTELL Y LA MASÍA, *drama en tres actes y en vers, original de D. CONRAT ROURE, estrenada la nit del 30 de Setembre.*

La obra que aquesta vegada ha donat á la escena lo aplaudit y discret autor dramátich Sr. Roure, no es certament de las que poguém alabar desde aquestas planas.

Ab cadenciosas y fácils estrofas s'entretenen reposadament las orelas durant lo transcurs de las escenas, sense que la nota del sentiment y de la veritat arribi al cor de tart en tart. Aixó més que del autor, es fill de la desgraciada influencia del drama castellá, quins defectes s'han exagerat en varias obras catalanas. Aqueixas corrents no deurían may seguirse per lo que allunyan de lo que en la vida passa y fan insostenibles los caràcters, obrant forsadament pera enredar ó desenredar lo que tan be se'n diu *trama*.

En algunas escenas s'hi trasllueix lo talent poch comú del Sr. Roure en durlas; pero son més las que tenen un ayre del tot romántich y desusat, sobretot en lo primer acte y part del segón. A voltas se ressent de la massa experiencia del autor en lo teatre; moltes cosas son preparadas pel públich especial que encara fa cas dels personatjes que fan comedia y no dels que la viuhen; que no sent l'horror als recursos escénichs y que aplaudeix als actors en las situacions impossibles.

Los actors de la nova companyía formada en lo Romea se comportan bé. La Sra. Monner be com sempre. La Sra. Clemente y'l Sr. Moragas son bonas adquisicions, encara que'ls papers respectius son de poch joch per ferse un cárrech de la válua d'un actor. Lo Sr. Borrás, tan alabat, trobém que's descompón molt sovint y que té un dir afectat.

Lo Sr. Urgellés ha pintat una decoració pel primer quadro del tercer acte, que produheix magnífich efecte.

LA PARENTELA, *comedia en tres actes y en prosa, arreglada á la escena catalana, per D. CONRAT COLOMÉ, estrenada la nit del dia 21 de Octubre.*

Lo actor cómic Sr. Colomé té qualitats de bon autor. Totas las obras ó arreglos per ell fetas resultan bonas. Qu'es un humorista de primera forsa ho tenia probat de sobras; pero avuy nos ha demostrat que pot ser també un bon autor dramátich.

Al veure escolarse las escenas de *La Parentela* ab aquella naturalitat, ab aquell llenguatge tan just, ab aquella conversa animada y sempre á tó dels personatjes, nos dol que tota aquesta deliciosa factura acompanyi á una obra quin argument no es fill del autor. ¿Quí sab? Potser si s'hi aventurés d'ell resultaria un dels autors que han de reformar los mils vicis de la escena catalana.

Encara que la obra sia molt ben apropiada á las costums nostras, en alguns fets capitals s'hi endevinan las francesas.

S'ha criticat lo final dramátich del segon acte quan en tota la comedia hi domina la nota cómica, pero s'ha de confessar que, encara que rápit, aquell final be bastant ben preparat.

En quant á la execució, molt bona. Están veritablement notables la senyora Monner, qu'es una actriu de molt mérit y'l Sr. Soler, quinas notables qualitats son de tothom conegudas, y fa una nova creació cómica; en sos dos respectius papers están immellorables. Lo Sr. Colomé també interpreta ab molt color lo tipo franch d'home de mar. Las Sras. Abella y Clemente molt bé, com també'ls senyors Moragas y Virgili; no tan com s'ha vulgut suposar lo Sr. Borrás.

NOVETATS

SOGRA Y NORA, *comedia en tres actes y en prosa, de D. JOSEPH PIN Y SOLER, estrenada la nit del 14 de Octubre.*

No'ns cal amagar la satisfacció ab que havém vist tantejar lo teatre al notable novelista senyor Pin. Si no haguéssim d'alabar sino sa tendencia, ja iniciada fa algun temps per lo senyor Roca y Roca, tindriam motius suficients pera alegrarnos de lo que ha fet.

Pero'l senyor Pin ha entrat en lo teatre com á mestre, y aixó es sens dupte fill de sa trassa especial,—á que cap altre de nostres autors ha arribat fins avuy,—en crear tipos ab tanta justesa portats á sas obras, y que obran ab tanta naturalitat, responent á caràcters desde un principi plantejats.

Los personatges de *Sogra y Nora* son com los de sas novelas: sembla que visquin y que un hom assisteixi á escenas reals; y concebeix ab tanta potencia lo conjunt de la obra, que escena per escena nos conduheix vers lo final, ab un estudi y observació que sorprenen per lo verdaders. Tot son exemples per la vida, perque son trets de la vida. De incompatibilitats de caràcter venen naturalment las situacions difícils.

Lo tant tractat assumpto de barallas casulanas entre sogra y nora, apareix aquí nou, propi, sense imitació d'enloch, concebut y executat per un autor de prou talent, perque sens acudir á las malas tretas de la imaginació, sápigam donarnos un mirall de la vida en sa obra, y combinar de tal manera son conjunt, que impresioni y con-mogui á un públich.

¡Ab quína vida está preparat tot lo primer acte! ¡Cóm creix l'interés de la conversa durant lo dinar! ¡Qué just es l'efecte que produheix á cada hui la sobtada desaparició de la sogra! La nora ab la ferida al cor se manté callada, acoblantse ab sos fillets pera plorar, y per últim entrant á dins pera plorar ab més desahogo; lo fill que acaba d'arribar, sorprés per la escena y anant en busca de sa mare; lo doctor Grau, comprenent dolorosament las genialitats d'aquesta, per la qui sent fonda y antiga passió. Tot ajuda á fer un quadro de ma de mestre.

Han arribat fins á tal punt las prevencions y tals reglas extranyas s'han implantat en nostre teatre regional, que fins las ingenuitats del novell autor dramátich que obehint á la seva manera de pensar y de sentir se transparentan en sa obra, y que alguns senyalan com á defectes, á nosaltres nos semblan qualitats.

Alguns han senyalat com á defecte que'l metje acabi per casarse ab la sogra, després que aquesta s'ha fet tan repulsiva per las escenas finals de la comedia. Nosaltres, al contrari, trobém en aixó una nova proba del talent y de la observació del autor. Lo metje la estima de veras y de temps; sab en qué consisteixen sas extravagancias y que ab lo casament desapareixerá'l carácter histérich d'ella, perque no li farà enveja'l veure com lo seu fill acaricia á sa esposa. Ab los retochs que fins ara hem vist que han aconsellat al autor, temém que no's logri sino espatllar sa tan com *teatralment* ingenua, notable producció.

Lo que no'ns hi agrada es precisament lo que ja es defecte clássich de tots los teatres. En l'últim acte lo doctor Grau acaba un *soliloqui*, parlant d'en Bartomeu, quant aquest apareix y diu «¿Qué'm cridava?» Aixó es lo de sempre, y es fals; los que parlan sols no ho solen fer en alta veu, ni se'ls sent, sino en lo teatre rutinari.

Tampoch nos agrada lo tipo de Mistress Price: es lo inglés fals y vulgar qu'enten lo poble; si hagués estat home, hauría dut las indispensables patillas rossas y'ls pantalons de quadros. Una nortamericana que estudiá'l catalá y que fins canta cançons de l'Alió, no parla com la fa parlar lo senyor Pin, dihent las vulgaritats més grans en que incorren los de rassa inglesa al parlar una llengua llatina, que ni son veritat ni fan gracia. Aquest tipo es menys excusable en lo senyor Pin, que'ns n'ha donat d'estrangers en sas novelas, d'una veritat qu'encanta.

De totas maneras, saludém en lo senyor Pin al autor que més fa per nosaltres.

La interpretació es bastant regular. Descolla sobre tots l'inimitable senyor Fontova. Estan be las senyoras Mena y Palá, y'ls senyors Bonaplata y Goula. Lo novell actor senyor Soler es una bona adquisició.



BELLAS ARTS

Pocas vegadas, com en la ocasió present, nos ha sabut greu que'ns manqués espay pera'ls treballs de redacció. Hauríam volgut ocuparnos, ab la preferencia que's mereix, de la Exposició feta darrerament á can Parés per tres companys artistes: en Russinyol, en Casas y en Clarassó.

Els sols han omplert ab sas obras aquella sala espayosa, y l'èxit d'ells ha sigut la nota dominant del mes que acaba de finir. S'han guanyat la nostra consideració, com la de moltíssims més, per lo propòsit francament modernista que domina en cada una de las telas ó Barros exposats, havent reeixit tan bé la seva intenció, que durant quinze días la gent no ha parat d'anar á la galeria, fins sense'l reclam artificios de las obras de preferencia.

Un mateix fí, un mateix objecte, una mateixa independència guía á tots tres companys. Y han barrejat las sevas produccions, no fent més separació que la natural dels treballs d'esculptura.

Lo naturalisme ha caygut en bonas mans al entrar en la pintura de casa nostra. Bé ho ha probat aquesta Exposició, en que s'hi veu als autors cercant la veritat de la Naturalesa en tots sos aspectes. Ni l'un ni l'altre son d'aquells enamorats de un sol tema, ó dos, que sempre fan variacions sobre'l mateix; no. Ni tampoch han ensopegat ab l'escull dels que entenen lo naturalisme prenent la estética académica á la inversa. Quan en Russinyol, en Casas ó en Clarassó han pres per modelo la Naturalesa, los ha resultat bella, porque han interpretat bé la veritat, exempts de tota preocupació. La llibertat en la elecció de temas: aquesta es la nota característica que hi resalta. Res de convencionalisme en posar los modelos ni en buscar clarors acomodaticias; aquest es lo complement, y dintre la seva tendencia han demostrat que hi existeix una font d'estudi que no s'estronca ni may s'estroncará, y en la que tantots se topará ab la nota alegre com en la trista, ab la valenta y ardida com ab la tendre y delicada, ab matisos y llums més variats y més bells que tots los resultants dels recursos ideats per escolas y personalitats que han entés l'art y la bellesa fora del mon vivent.

Lo mateix en Casas que en Russinyol s'han encarat ab lo natural, no tement la cruesa ni las altas dificultats dels elements presos per modelo. Sense l'estudi y la constancia d'ells, la mateixa Exposició que 'ls ha posat en definitiva al cap del element jove catalá, hauria sigut lo descrédit d'ells y de la nova tendencia.

Ara, profans é inteligents han contemplat ab encís aquellas telas, unas més apuradas que las otras; las més acabadas satisfent á tothom ab l'esclat de sa justesa, y las que no passavan de bonas impresions del natural no desagradavan pas, porque estaban impregnadas d'aquell deix de veritat fet ab molt de carinyo y tanta correcció ó més.

La plena llum en figuras de robes satinadas, la penombra salpicada de clarors entre finestras ó cortinas, lo paisatge del mitj día, tot ha sigut copiat ab gracia y talent per en Russinyol, lo mateix que per en Casas, sense afectació, sense recursos *de recepta*, y pot ser molt bé que la seva tendencia pesi més endavant en las produccions del jovent que ara estudia.

L'espai nos manca y es precís acabar; pero consignem ab satisfacció la ardidesa dels tres joves artistes, esperant podernos gaudir més endavant ab nous progressos.

BIBLIOGRAFIA

Topografía antigua de Barcelona.—RODALÍA DE CORBERA, por SALVADOR SAMPERE Y MIQUEL, publicado por el Excmo. Ayuntamiento de Barcelona.—Barcelona, 1890.—Imprenta de Henrich y Comp.^a en comandita, Suc. de N. Ramirez y Comp.^a, Pasaje de Escudillers, 4.

Dos vols. de 29 X 21 cents., 322 y DCXXXII págs.

Bon exemple y escarment deuría ser, pera las ciutats que han abandonat l'estudi històric de sí propias, lo cas en que s'ha posat al Ajuntament de Barcelona en lo eélebre plet ab lo marqués de Ayerbe. Lo desconeixement de la topografía de tota urbe ¡ á cuántas qüestions no pot donar lloch, ara que obehint á un desenrotllo necessari ó per mer capritxo tan sovint desapareixen carrers y plassas ó be mudan de nom!

Lo estudi que ha fet lo Sr. Sampere, es un notable treball que suposa molt temps y activitat. S'analisan ab compte y erudició centenars de noticias y documents pera fixar lo lloch ver d'alguns carrers, y tot acompanyantho del dato gráfich que convens. Calculis l'interés històric que aquestas investigacions han de possehir tractantse d'un barri, en part desaparegut per la erecció de la Ciutadela. Vint y set planos d'un valor capital donan veritable relleu á la obra, que per tanta materia nova com conté, pot ésser fructuosament consultada en molts cassos de dupte sobre topografía antiga barcelonina.

Lo primer volum es dividit en duas parts. En la primera s'estudia històricament l'origen y desenrotllo de la Rodalía de Corbera: determinantse molt bé lo port del rey en Jaume, la Dressana vella, lo Born'(ab nova y curiosa etimología), rech Condal, etc.: en los sigles XIII y XIV, seguint sempre ab riqueza de noticias en los següents. En l'altra part s'examina'l plet entre Barcelona y lo marqués de Ayerbe, posant á contribució los planos presentats pel propi senyor, estudiant los millors que s'han posat de recó, y senyalant las taras dels dolents, que son los que segons sembla més s'han tingut en consideració al decidir.

Lo segon tomo, que's titula de *probas*, conté una infinitat de documents.

Si Barcelona pot sortir beneficiada per l'estudi del Sr. Sampere, moltíssim li deurá, pero sempre son treball mereixerá l'aplausó y la felicitació dels qu'estimem sos estudis per lo que ha posat en clar la topografía antiga de Barcelona.

